

Editörden

DİN VE HAYAT

TDV - İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ DERGİSİ
SAYI: 3 - YIL: 2007

YAYIN YÖNETMENİ

Prof. Dr. Mustafa ÇAĞRICI

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Kadriye AVCI ERDEMLİ

EDİTÖR

Kerime CESUR

kerime.cesur@gmail.com

YAYIN EKİBİ

Abdülkerim YATĞIN

Ahmet BENSİZ

Davut ÖZGÜL

Emine ARSLAN

E. Betül ÇAKIRCA

Kerime CESUR

Mehmet YÜKSEL

Mustakim ARICI

Salim SELVİ

Sümeyye PARILDAR

Uğur YILMAZ

Üzeyir GÜR

TASHİH

Dr. A.Cüneyd KÖKSAL

REKLAM SORUMLUSU

Ömer Faruk ŞENTÜRK

GRAFİK TASARIM

Sinan ÖZDEMİR

BASIM YERİ ve TARİHİ

TDV Yay. Mat. ve Tic. İşl.

Ostim Örnek San. Sit. 1. Cad.

358. Sk. No: 11 Yenimahalle/ANKARA

Tel. 312 354 91 31 / Fax: 312 354 91 32

Ankara / 2007

ISSN: 1308 - 9595

DAĞITIM

TDV Yay. Mat. ve Tic. İşl. İstanbul 1. Şb.

Klodfarer Cad. No:14/1 Divanyolu

Eminönü/İSTANBUL

Tel: 0212 518 46 04

Faks: 0212 518 83 07

Yayınlanan yazıların hukuki-bilimsel sorumluluğu yazarlara aittir.

PARA İLE SATILMAZ

Bismillahirrahmanirrahim

Yüce Rabbimize sonsuz hamd ü senalar olsun.

Efendimiz Muhammed Mustafa'ya binlerce sâlât, âl ve ashâbına selam olsun.

Ak sakallı pîr koca bilmez ki hâli nice

Emek yimesin hacca bir gönül yıkarısa

Yunus Emre

İbadetlerin ortak amacı insanın yaratılış gayesinin, kulluğunu izhar olduğunu göstermektir. Namaz ile güne, oruç ile yıla, hac ile ömre anlam katan, aynı zamanda denetim altında tutan ibadetler, müslümana hiçbir anında yalnız olmadığını, Yüce bir varlığın gözetim ve denetimi altında bulunduğunu hatırlatır. Kulluğun kemali de her şeyi yerli yerine koymakla mümkündür. Bu açıdan baktığımızda namaz dosdoğru kılındığında namaz; oruç, ellerimiz, gözlerimiz, dilimiz de yanlıştan ve haramdan sakındığında oruç; ve hac her türlü kavgadan, dünya menfaatinden beri olduğumuzu kanıtladığımızda hac-i mebrûr olmaktadır.

İstanbul Müftülüğü Kültür Yayınları üçüncü çalışmasını, ömrümüze anlam katan, layıkıyla yerine getirildiğinde yeniden doğmuş gibi günahsız olunacağı müjdesi verilen "Hac" ibadetine ayırmış bulunmaktadır. Hac yeniden doğmamıza vesile olan yoğun anlamlar bütünüdür. Bu eserimizde, hacın kapsadığı bu anlamlar bütününden imkanların elverdiği ölçüde sizlere makaleler, hatıralar, söyleşiler sunmaya çalıştık. Mikat, ihram, telbiye, tavaf, Hacerü'l-esved, Safa-Merve, Arafat, Müzdelife, Mina, şeytan taşlama, kurban gibi hacın temel kavramlarını ve aşamalarını içeren makaleler hacci anlamamıza yardımcı olmaktadır. İhram'ın sadece bir bez parçası olmadığını, mikattan hac ibadetine giriş yapan hacının dünyanın tüm kalabalığından arınıp Rabbi'nin topluluğuna karıştığını; Arafat'ta hacın zirvesine ulaştığını; şeytana atılan her taşla bir günahın atılması gerektiğini ve diğer tüm aşamaların insanın olgunluğunu tamamlamasına yardımcı olan adımlar olduğunu anlıyoruz. Allah karşısında eşitliğin zirvesinin gerçekleştiği ibadettir hac. Ten renginin önemsizliğini Malcom X'in hayatından verdiğimiz kesitlerden anlıyoruz. "Hacda Kadın" makalesi ile hacda kadının cinsiyeti ile değil kulluğu ile var olduğunun bilincine varıyoruz. Nazife Şişman hacı olmanın turist ve seyyah olmaktan ayrıldığı noktaları akıcı bir üslupla bizlere sunuyor. Söyleşi bölümümüzde Ebruzen Hikmet Barutçugil'in, sanatıyla hac arasında kurduğu bağlantıyı bulabilirsiniz. Ayrıca Ümit Meriç ve Nevzat Tahran ve Hasan Cihat Öter'le gerçekleştirdiğimiz kısa söyleşiler de zevkle okunacaktır. Hacca gitmenin öneminin yanında hac dönüşü ahlâkî olgunluğun devamının gerekliliğini anlatan "Hacca Nasıl Gidilir Nasıl Dönülür?" isimli makale, "Hacca Eğitimi Gitmek", "Hacca Çarşı Ziyareti ve Hediyeleşme Âdâbı" da faydalı olacağını umduğumuz diğer makalelerden. Portre bölümümüzde son nefesini Efendimiz'in yanbaşında vermek istediği için Medine'ye hicret eden Sami Ramazanoğlu Hocaefendi'nin hayatı anlatılmakta. Fahrettin Paşa'nın Medine Savunması, Surre Alayları, Osmanlı'nın kutsal beldelere gösterdiği hassasiyeti anlatan makaleler, Kâbe ve Ravza'daki âyetlerin değerlendirildiği makale, hac manzumeleri ve hac literatürü makaleleri ve şiirlerden oluşan bir dosya ile karşınızdayız.

İlkemiz sizlere en iyiyi sunabilmektir. Yayın kurulu bu ilkeyi layıkıyla gerçekleştirebilmek için büyük gayret içerisinde. Bu çalışmalar sırasında fikirleri ve makaleleri ile bizlere katkıda bulunan değerli akademisyenlere, Diyanet personeline, yazılı ve görsel malzeme temini, yayına hazırlık, baskı ve tasarım süreçlerinde katkısı olan herkese şükranlarımızı sunuyoruz.

Allah'ın çalışmalarımızı boşa çıkarmaması ümidiyle...

Hacca Hazırlayan Kitaplar ve Hatıratlar

Yunus Emre ilâhisinde “Bir mübârek sefer olsa da gitsem/ Kâbe yollarında kumlara batsam” der. O kutlu mekânlara vasıl olmak, hayalini kurmak, rüyasını bile görmek bir mü’min için vazgeçilmez duyguları ifade eder. Hakikatte sembollerle yüklü, pek çok ritüelden oluşan hac ibadeti, bizim kültürümüzde derin anlamlarla bezenmiş. İlâhiler, kasideler, haccın ruhuna dair kitaplar, hac hatıraları yazılıp çizilmiş... Her gören farklı bir nazarla bakmış o mübarek mekânlara ve farklı duygular iklimini aksettirmiş kalemlere, satırlara... Bütün kimliklerden sıyrılıp yine de bir idrakle, bir bilinci kuşanıp yazılmıştır metinler.

Yola Çıkanlara, Yol Azığı Kitaplar

Hacca gitmeden önce okunması konusunda hem fikir olunan kitapların ilki Ali Şeriati'nin

Hac kitabı. (Çev. Mustafa Çoban, 222 s. Özgün yay. İst. 1999) İranlı düşünür Sosyolog Ali Şeriati üç kez hac yapmış ve bir kez de umre yapmış, haccı tanımlarken diyor ki “Hac hacıların sayısı kadardır. Çünkü her hacının dünyasında anlamı değişir, değişiktir.” Hac müteşabih hareketidir” diyor. “Aynen müteşabih âyetlerin varlığı gibi”. Yine ikinci olarak tavsiye edilen eser ise Mustafa İslâmoğlu'nun *Hac Risalesi* (135 s. Denge yay. İst. 1998) dir. Haccın zarfını değil, mazrufunu yani manasını önceleyen bu kitap da, yazarın ince fikir işçiliğiyle hazırlanmış. Kitabın önemli bir özelliği, eserin tamamının hac esnasında ve o kutsal belde de yazılmış olmasıdır. Yazar Mustafa İslâmoğlu, yeniden diriliş provası haline dönüştürülebilecek Hac için, bilinci esas alıyor, şu sözleri sıralıyor: “Yüreğini enkazdan arındırıcaksın. Kalabalıkları, curufu,

çürük sevdaları, buruk tutkuları, kara hülyaları, beş para etmez heves ve hevâları geldiğin yere koyacaksın. Yüreğin Kâbe'ndir senin, Kâbe'ni putlardan arındırarak İbrahim'in rolüne soyunacaksın." Bir diğer eser de Senai Demirci'nin *Hac Günlüğü: Sevgilinin Evine Doğru* (366 s. Timaş yay. 2004) isimli eseri. Hasretini ve vuslatını söyle kaleme almış yazar: "Bir ömür boyu bu yolculuğu beklemiştin. Belki kalbini gidenlerle birlikte oralara gönderdin, belki ruhunla hayalen tavaflar ettin. Şimdi ayaklarınla basa basa yola düştün işte. Belki daha önce uzun yolculuklara çıkmıştın. Belki daha önce de hacca gitmiştin. Bilmelisin ki, hac yolculuğu diğer yolculuklarından farklıdır ve ayrı bir yöndedir. Şimdi her gün beş vakit yöneldiğin kiblene doğru yöneldin. Şimdi çokluktan birliğe uçuyorsun. Şimdi kendini keşfe gidiyorsun."

"Bir ömür boyu bu yolculuğu beklemiştin. Belki kalbini gidenlerle birlikte oralara gönderdin, belki ruhunla hayalen tavaflar ettin. Şimdi ayaklarınla basa basa yola düştün işte. Belki daha önce uzun yolculuklara çıkmıştın. Belki daha önce de hacca gitmiştin. Bilmelisin ki, hac yolculuğu diğer yolculuklarından farklıdır ve ayrı bir yöndedir. Şimdi her gün beş vakit yöneldiğin kiblene doğru yöneldin. Şimdi çokluktan birliğe uçuyorsun. Şimdi kendini keşfe gidiyorsun."

Gazeteci Gözüyle, Hac Yolculuğu Ve Hac İbadeti

Nevzat Bayhan, 1998 yılında gazeteci olarak yaptığı haccı, hem gazeteci gözüyle, hem de oraların manevî havasını teneffüs eden bir mü'min gözüyle *Bir Gazetecinin Hac Defteri* (176 s. Adım yay.) ismiyle yayınlamış, ve Zaman gazetesinde bu yolculuk tefrika edilmiştir. Yaşadığı bu kasırgayı, Kâbe'yi ve Kâbe etrafın-

da yaşadığı baş döndürücü helecânı şöyle tarif ediyor yazar: "Kâbe karalara bürünmüş belinde altın sarısı kuşağıyla herkesin ışığa koşan kelebekler misali etrafında pervaz ettiği nazlı bir gelin, bir abide....". Yine Gazeteci, Yazar, Akademisyen, Ahmet Turan Alkan'ın *Hac Günlüğü* kitabını da (126 s. Timaş yay. 2002) burada zikretmek yerinde olacaktır. Bir gazeteden gelen davetle bir anda yola revan olan yazar, gazetenin de bir isteğiyle beraber yola çıkıyor ki o istek te; gördüklerini, gözledikler, müşahedelerini yazması. Ahmet Turan Alkan söz ustası, kalem erbabı olarak, bu mevzuda da güzel bir iş çıkarmış.

Tasavvuf İkliminde Hac Kitapları

Tasavvufun gönülleri kuşatan neşvesi, hac konusunda bizi farklı boyutlara ve buutlara götürmekte. Hâl ehli der ki "Hakkı arar isen kalbinde ara/ Kudûs'te Mekke'de Hac'da değildir" dese de oraya da vasıl olmadan, oraların aşkı ile yanmadan aşkın hakikatini yazmayı eksik bilmişlerdir. Bu sahada yazılmış kitaplardan bazıları şunlar:

İslâm'da Tasavvufî Hac ve Hac Sırları, Abdullah Arıç, (Esmâ yay.), *Haccın Faziletleri ve İncelikleri*, M. Es'ad Coşan (Haz. Metin Erkaya, 288 s. Seha neşr. 1994), *Haccın Sırları*, Yunus Vehbi Efendi, Haz. Veysel Akkaya, Nesibe Akaya, (160 sayfa, Okul yay. 2003). Yunus Vehbi Efendi gönül-Kâbe ilişkisini çok veciz biçimde açıklar. Yine Allah dostlarının Hac ikliminde yaşadıkları harikulade halleri derleyip yayı-

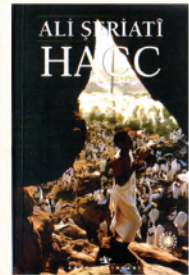
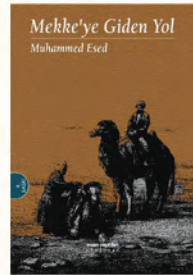
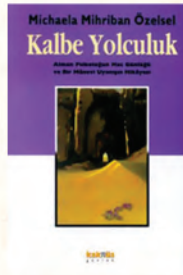
na hazırlayan Veysel Akkaya'nın kaleminden *Evliyaullah'tan Hac Hikayeleri* (Menkıbeler), (128 s. Sufi Kitap 2005) okunabilecek kitaplar arasındadır.

Eski ve Yeni İki Edebi Hac Belgeseli

İki önemli eser birisi bizim maziye bakan yüzümüzü temsil ediyor diğeri de bugünü... Yusuf Nabi'nin, *Tuhfetü'l Haremeyn: Hac Hatıraları*, 1124/1712 (Haz. Mahmut Karakuş, Özdal Matbaası, Şanlıurfa 1989) ve Muhammed Esed'in *Mekke'ye Giden Yol*, (Çev. Cahit Koytak, İnsan yay. İst. 2002) kitapları. Son dönemde özellikle çok okunan eserlerden Muhammed Esed'in kitabı ayrı bir hususiyet arzeder. "Benim başka bir yolum olmadığı..." diyen Esed, Aslında gazetecilik yıllarından beri hiç de yabancı olmadığı Ortadoğu ve İslâm dünyası topraklarına 1926'da Müslüman olduğu yıldan sonra daha farklı bir çehre ile bakmıştır. Bu kitabı 1932 güzünde Arabistan içlerinden Mekke'ye yaptığı son yolculuk dolayımında, ruhuna akseden iman tılsımlarını belgesel-roman havasında kelimelere dökmüştür. Yanında arkadaşı Zeyd'le -Zeyd: çölün huyu, çölün doğası kanına işlemiş, yüreği çölün sınırsız devinimleriyle uyum içinde çarpan bir yoldaştır- birlikte "hecin develeri üzerinde iki adam, bir ışık seli içinde gidiyor" lardı...

Edebiyatçılarımızın Kalemiyle Hac

Edebiyatımızda çok önemli kalemler de hac yolculuklarını kaleme almışlardır. Mehmet Âkif önemli isimlerden birisidir. Âkif, Teşkilât-ı Mahsusa adına gittiği ve Arabistan'da yazdığı *Safahât*'ın "hatıralar" bölümünde nakledilen "Necid Çölllerinden Medine'ye" isimli manzum şiirinde dört-beş aylık bu uzun seyahatini anlatır. Yine farklı bir pencereden ve alışık olmadığımız isimlerden birisi olarak Falih Rıfkı Atay da *Zeytindağı* (MEB yay. 1989) isimli kitabında "Muhammed'in Mezarı" başlıklı bölümle Enver ve Cemal Paşalarla Medine'ye yaptığı seyahati anlatır. İki isimde farklı niyetlerle çıktıkları yolculukta, farklı metinler kaleme almışlardır. Öyle ya herkesin bu yolculukta nasibi farklı. *Hac'dan Çizgiler, Renkler ve Sesler ve Nur Mahyalar* (159 s. Büyük Doğu yay. ilk baskı 1973- 8. baskı 2004) ismiyle yolculuğunu kaleme alan, Necip Fazıl Kısakürek, 69 yaşında ve 10 Ocak 1973 tarihinde yaşadığı Hac ikliminde ilk duygularını şöyle ifade ediyor: "Peygamber ikliminin kapı eşiğine ayak atıyordum ve bütün melekelerim yerinde olduğu halde kendimde değildim." Cenap Şehabettin de yine Sıhhiye Müfettişi olarak yola çıkıp *Hac Yolunda*, (Haz. Hülya Erdem, Kitabevi yay. 192 s. 1996) isimli eserle bu kervana katılanlardan...

Batılı Bir Hanım Psikoloğun Gözüyle Hac

Halvette 40 Gün'ün yazarı Dr. Michaela Mihriban Özelsel, Müslüman olduktan sonra yaşadığı ilk hac deneyimini de kitaplaştırmış. *Kalbe Yolculuk: Bir Alman Psikologun Hac Günlüğü ve Bir Manevi Uyanışın Hikayesi* nde (231 s. Kaknüs yay. 2003) Sufilerin «aşk yolu»na girişinin öyküsünü, «varoluşumun en yüksek en aşağı noktası» dediği hac deneyimi eşliğinde anlatıyor. “Halvetim gibi bu hac yolculuğu da, mürşidime bu düzeyde ulaşamadığımdan beri, kendi inisiyatifimle gerçekleştirdiğim bir girişim. İşte bu kitapta bana yöneltilen bu sorulara da cevap veriyorum. Allah yolunda yaşadığım bitip tükenmek bilmeyen çabaları, imtihanları ve başarısızlıkları anlatıyorum. Hikayemde ümitsizlik, acı, koyverme ve şüphe var.”

Bir Kitap: Osmanlı'da Haccın Arka Planı ve Bir Arşivlik Hac Dergisi

Öncelikle belirtmek gerekir ki Osmanlı'da hacca dair yazılan kitapların sayısı yok denecek kadar azdır. Avrupa'da Osmanlı araştırmaları konusunda uzman olan ve Türkçe'ye pek çok makalesinin ve kitabının çevrildiği Suraiya Faroqhi, *Hacılar ve Sultanlar Osmanlı Döneminde Hac* (1517-1638) (Çev. Gül Çağalı Güven, Tarih Vakfı Yurt yay. İst. 1995) isimli önemli bir çalışmaya imza atmıştır. Tarihsel anlamda önemli bilgilerin yer aldığı kitapta 16. ve 17. yüzyıllar arasında, Kâbe'nin taş taş sökülüp onarımından, hac kervanlarının yolculuk öykülerine, Arafat'taki ibadetten Mina Pazarı'na, surre alaylarının sembolizminden Hicaz'a akan altın ve gümüşe kadar, hac, hacılar ve Osmanlı sultanlarını, Osmanlı belgelerine ve o çağın seyyahlarına dayanarak anlatıyor. Hac konusunda arşivlik bir iş çıkararak

İstanbul Büyükşehir Belediye'nin bünyesinde çalışan İsfalt'ın yayınladığı “kitap gibi dergi” de çok önemli metinler içeriyor. *Yol Kültürü* (üç aylık dergi), 208 s. Ocak 2001, İSFALT yay.

Ve Unutulmaması Gereken Diğer Kitaplar...

- 1- *Hayatı Değiştiren Yolculuk, Hac Hatıraları*, Ahmet Sırrı Arvas, Okul yay. İstanbul, 2004.
- 2- *Diyanet'in Hacıyıyım, Hacerü'l Esved Hastasıyım*, Mustafa Everdi, 21.Yüzyıl yay. 2005.
- 3- *Hac Günlüğü*, Ayten Yadigâr, Zafer yay. 2004.
- 4- *Kutsal Topraklarda Onbeş Gün*, (umre günlüğü) İsmail Güleç, Rağbet yay. 2000.
- 5- *Bir Sevdanın Gözyaşları- Hac Hatıraları*, Nurullah Özkılıç, Şafak yay. 1998.
- 6- *İlk Rize Müftüsü Mehmet Hulusi Efendi/ Rize Hadisesi, Hac Hatıraları*, İsmail Kara, Dergâh yay. 2004.
- 7- *İbrahimî Hacca Doğru Lebbeyk*, Muammer Yakışır, Çağlayan neşr., İzmir, 2000.
- 8- *Ufuklar Ötesinden Mukaddes Diyar'a*, Dr. M. Şerafettin Kalay, Kendi yay., İstanbul, 2004.
- 9- *Tayyibetü'l ezkar (Medine hatıraları)* Derviş Ahmet Peşkari, Bedir yay. İstanbul, 1979.
- 10- *Mukaddes Topraklar*, Fethi Tevetoğlu ve Z. Sofuoğlu, Ankara, 1965.
- 11- *Mekke İslâm'ın Kutsal Şehri*, Eva de Vitray Meyerovitch, Şûle yay.
- 12- *Hac'dan Dönüyorum*, Ömer Kemal Açar, İstanbul, 1968.
- 13- *Türkiye'de Hac Olayı*, Doç. Dr. Mehmet Bayiğit, TDV yay., 1998.
- 14- *Sevgilinin Evi/Ev-Kâbe Simgeciliği Üzerine Bir Çözümleme*, Ömer Lekesiz, Yedigece Kitapları, 1997. ■